

NOVADPĒTNIECĪBA: MANTOJUMA SAGLABĀŠANA UN KOMUNIKĀCIJA

Materiālais kultūras mantojums: veidi, vērtību saglabāšana

Jānis Meinerts

arheologs, LKA Kultūras un mākslu institūta pētnieks

05.11.2025., Rīga, Latvijas Kultūras akadēmija

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Nacionālais
attīstības plāns

Dobeles rajona
lauku partnerība

Jānis Meinerts, arheologs

- maģistra grāds vēsturē, iegūts LU VFF
- daudzu arheoloģisko ekspedīciju dalībnieks kopš 2011.g.
- no 2015. līdz 2023.g. – Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes Arheoloģijas un vēstures daļas speciālists
- kopš 2020.g. darbojos LKA pētniecības projektos arheoloģijas un kultūras mantojuma jomās, kopš 2022.g. pavasara – kā LKA KMI pētnieks
- kopš 2023.g. strādāju Āraišu arheoloģiskajā parkā

Lekcijas plāns:

- [Trīs institucionālās] kultūras mantojuma daļas un dažas teorētiskas pamatnostādnes
- Kultūras mantojuma aizsardzība Latvijā – galvenie vēsturiskie periodi
- Kultūras mantojuma dažādība (tipoloģiskās grupas), apdraudošie faktori
- Nozari regulējošie normatīvie akti un iesaistītās puses; NKMP
- Kultūras pieminekļu saraksts
- Kā praktiski strādā kultūras mantojuma aizsardzības sistēma - piemēri
- Nākotnes izaicinājumi

Kas ir kultūras (kultūrvēsturiskais) mantojums?

- Kultūras mantojums sastāv no cilvēces uzkrāto resursu kopuma, kas saņemti mantojumā no pagātnes un, neatkarīgi no piederības, indivīdu un sabiedrības uztverē tiek uzskatīti par vērtību, pārlicības, zināšanu un tradīciju atspoguļotājiem un paudējiem. Tas ietver arī vidi, kas, laika gaitā, izveidojusies cilvēku un vietu mijiedarbībā. (Faro konvencija, 2005)
- Kultūra pēc savas būtības ir reizē nemateriāla (idejas, filosofija, literatūra, mūzika, atmiņas) un materiāla (mākslas darbi, arhitektūra, senlietas), materiālā kultūra ir nemateriālās nospiedums un otrādi. Taču kultūras mantojuma saglabāšanas praktiskajā darbā šīs abas puses pārvalda dažādas institūcijas.
- Kultūras mantojums kodē mūsu apziņu un veido piederību kādai kultūras telpai. Ne indivīds ne sabiedrība kopumā nevar pastāvēt bez šī koda, šīm atmiņām, bez tā paliek tikai tagadnes eksistence un izpaliek sapņi un atbildība par nākotni, par tiem, kas nāks pēc mums.
- Kultūras mantojums nav kaut kas ekskluzīvs un elitārs, tas pieder visai sabiedrībai un katram indivīdam kā tās loceklim, tas ietekmē visus tā apkārtējā telpā dzīvojošos, tas veido mūsu personības un atskaitei sistēmu.

Nemateriālais mantojums

- **Nemateriālā kultūras mantojuma likums**
- **Nacionālais kultūras centrs**
- **reģionālas un lokālas institūcijas**
- **pašdarbības kolektīvi**
- **tradīciju kopas**
- **kultūrtelpas**

Materiālais mantojums

- **Likums par kultūras pieminekļu aizsardzību**
- **Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde**
- **pašvaldību institūcijas – būvvaldes, pilsētvides, teritorijas plānotāji**
- **īpašnieki**

Atmiņas institūciju glabātais mantojums

- **Muzeju likums**
- **Muzeju padome**
- **Latvijas Muzeju biedrība**
- **akreditētie valsts, pašvaldību un privātie muzeji**
- **bibliotēkas, arhīvi, dažādas cita veida krātuves**

Nemateriālais mantojums

- **Nemateriālā kultūras mantojuma likums**
- **Nacionālais kultūras centrs**
- **reģionālas un lokālas institūcijas**
- **pašdarbības kolektīvi**
- **tradīciju kopas**
- **kultūrtelpas**

Materiālais mantojums

- **Likums par kultūras pieminekļu aizsardzību**
- **Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde**
- **pašvaldību institūcijas – būvvaldes, pilsētvides, teritorijas plānotāji**
- **īpašnieki**

Atmiņas institūciju glabātais mantojums

- **Muzeju likums**
- **Muzeju padome**
- **Latvijas Muzeju biedrība**
- **akreditētie valsts, pašvaldību un privātie muzeji**
- **bibliotēkas, arhīvi, dažādas cita veida krātuves**

Dažas teorētiskas pamatnostādnes

- Kultūras mantojums nepieder tikai mums, bet arī nākotnei – centrālajam pamatprincipam mantojuma saglabāšanā ir jābūt atbildīgai attieksmei nākotnes paaudžu priekšā.
- Līdztekus tam nākošajam fundamentālajiem principam ir jābūt šodienas cilvēka dzīves kvalitātes nodrošināšanai – kultūras mantojumam ir jāvar būt tam lielumam, kas ļauj līdztekus elementārai eksistencei sabiedrībai kopumā un katram indivīdam pretendēt uz attīstību, brīvību, radošumu, zināšanām, estētisku un ekoloģisku vidi.
- Kultūras mantojuma aizsardzības institūciju galvenais uzdevums visā pasaulē ir nevis visa, bet gan nozīmīgākās un vērtīgākās tā daļas saglabāšana. Tomēr reizē vērojama virzība no konkrētu, simbolisku objektu aizsardzības uz kultūrvēsturiskās vides un ainavas aizsardzību. Šī pretruna ir klātesoša visur pasaulē un ir viena no aktuālākajām kultūras mantojuma teorijas problēmām mūsdienās.
- Kultūras mantojuma aizsardzībā nepastāv absolūtas patiesības, tikai konkrētā laikmeta skatījums un katram gadījumam labākā risinājuma (kompromisa) meklējumi.

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kultūras mantojuma aizsardzības sistēmas vēsture Latvijā

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Starpkaru periods (20.gs. 20.–30. gadi) – Pieminekļu valdes laikmets

- galvenais uzsvars uz arheoloģisko mantojumu un tautas celtniecību
- aktīva un plaša sabiedrības iesaiste mantojuma saglabāšanā, sadarbība ar brīvprātīgajiem: vietējo inteliģenci (skolotāji, ārsti, studenti), novadpētniekiem un vietējo pašvaldību darbiniekiem
- eiropēiska un attiecīgajam laikmetam ļoti moderna mantojuma aizsardzības sistēma

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Padomju periods (20.gs. 40.–80. gadi) – atbildīgi ir visi un neviens

- **kultūras mantojums tiek politizēts un pakļauts ideoloģiskiem uzstādījumiem**
- **tiek degradēta Latvijas kultūrvēsturiskā ainava**
- **nepiemērota vēsturisko būvju izmantošana**
- **atbildība par kultūras mantojuma saglabāšanu sadalīta vairākām institūcijām dažādos varas līmeņos, kā rezultātā tā īsti atbildīgs nav neviens**
- **kultūras mantojuma aizsardzība balstās uz jomas profesionāļu entuziasmu un neatlaidību**

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopš neatkarības atjaunošanas (no 20.gs. 90. gadiem) – kopsolī ar pasauli

- **iekļaušanās pasaules kultūras mantojuma filosofijā un starptautiskajās organizācijās**
- **galvenais uzsvars uz būvēto mantojumu**
- **ekonomiskais spiediens uz mantojuma objektiem, īpaši pilsētu vēsturiskajiem centriem**
- **nostiprinās izpratne par profesionālas konservācijas un restaurācijas nozīmi, nepieciešamību saglabāt vērtīgus vēlāku laiku uzslāņojumus**

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

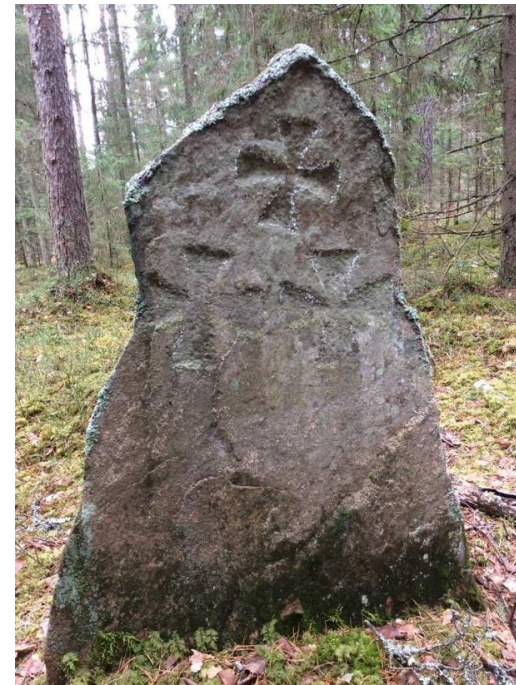
Kultūras mantojuma dažādība – tipoloģiskās grupas

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopumā kultūras pieminekļu sarakstā šobrīd iekļauti 8998 dažādi kultūras pieminekļi, kas iedalīti sešās tipoloģiskajās grupās:

- **2496 arheoloģiskie pieminekļi**
- 3505 arhitektūras pieminekļi
- 47 pilsētbūvniecības pieminekļi
- 29 industriālie pieminekļi
- 156 vēsturisku notikuma vietas
- 2769 mākslas pieminekļi (par daļu no kustamiem mākslas priekšmetiem publiska informācija nav pieejama)

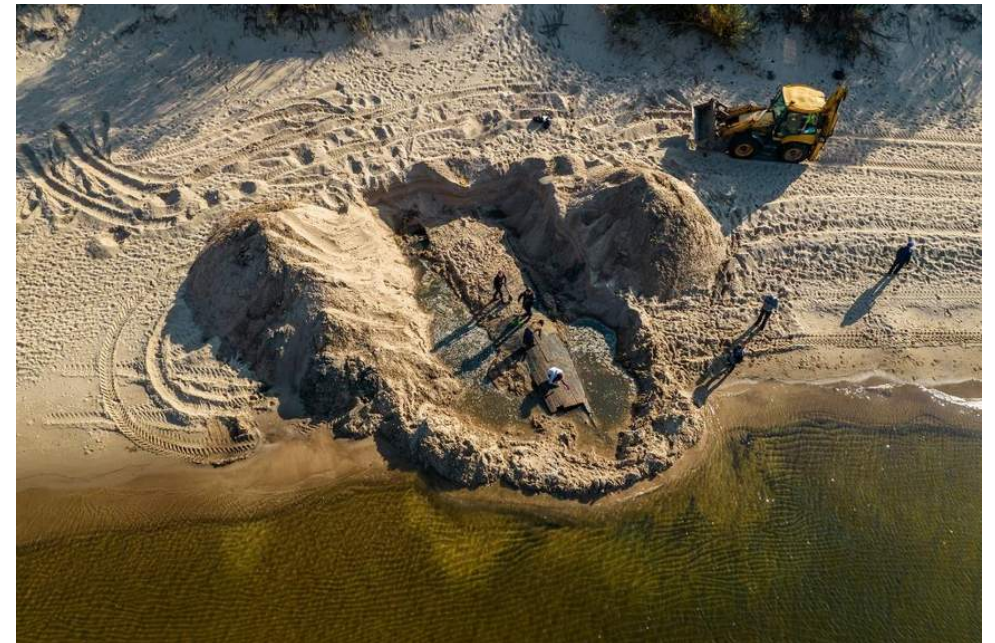
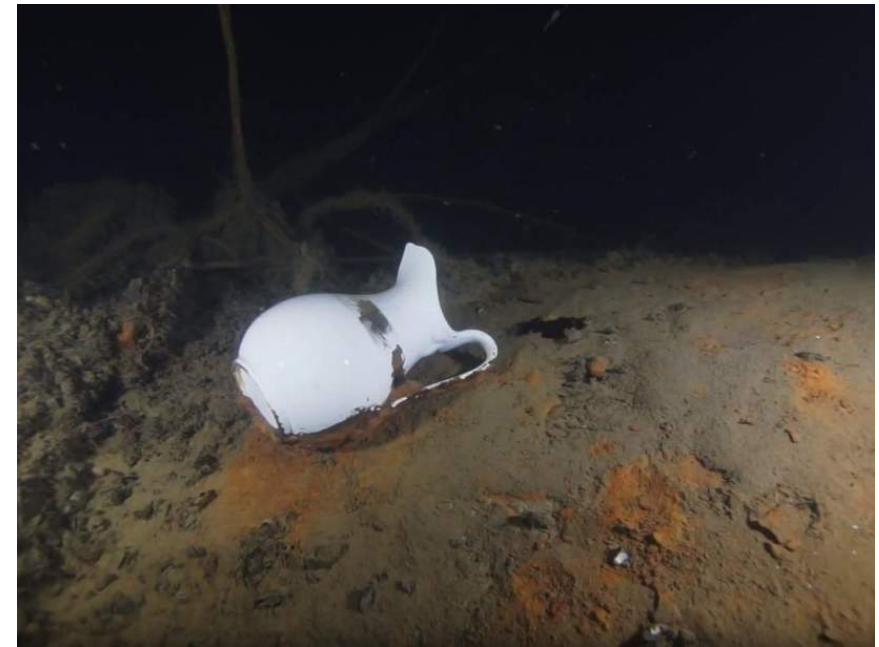

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopumā kultūras pieminekļu sarakstā šobrīd iekļauti 8998 dažādi kultūras pieminekļi, kas iedalīti sešās tipoloģiskajās grupās:

- **2496 arheoloģiskie pieminekļi**
- 3505 arhitektūras pieminekļi
- 47 pilsētbūvniecības pieminekļi
- 29 industriālie pieminekļi
- 156 vēsturisku notikuma vietas
- 2769 mākslas pieminekļi (par daļu no kustamiem mākslas priekšmetiem publiska informācija nav pieejama)

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopumā kultūras pieminekļu sarakstā šobrīd iekļauti 8998 dažādi kultūras pieminekļi, kas iedalīti sešās tipoloģiskajās grupās:

- 2496 arheoloģiskie pieminekļi
- **3505 arhitektūras pieminekļi**
- 47 pilsētbūvniecības pieminekļi
- 29 industriālie pieminekļi
- 156 vēsturisku notikuma vietas
- 2769 mākslas pieminekļi (par daļu no kustamiem mākslas priekšmetiem publiska informācija nav pieejama)

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopumā kultūras pieminekļu sarakstā šobrīd iekļauti 8998 dažādi kultūras pieminekļi, kas iedalīti sešās tipoloģiskajās grupās:

- 2496 arheoloģiskie pieminekļi
- 3505 arhitektūras pieminekļi
- **47 pilsētbūvniecības pieminekļi**
- 29 industriālie pieminekļi
- 156 vēsturisku notikuma vietas
- 2769 mākslas pieminekļi (par daļu no kustamiem mākslas priekšmetiem publiska informācija nav pieejama)

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopumā kultūras pieminekļu sarakstā šobrīd iekļauti 8998 dažādi kultūras pieminekļi, kas iedalīti sešās tipoloģiskajās grupās:

- 2496 arheoloģiskie pieminekļi
- 3505 arhitektūras pieminekļi
- 47 pilsētbūvniecības pieminekļi
- **29 industriālie pieminekļi**
- 156 vēsturisku notikuma vietas
- 2769 mākslas pieminekļi (par daļu no kustamiem mākslas priekšmetiem publiska informācija nav pieejama)

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopumā kultūras pieminekļu sarakstā šobrīd iekļauti 8998 dažādi kultūras pieminekļi, kas iedalīti sešās tipoloģiskajās grupās:

- 2496 arheoloģiskie pieminekļi
- 3505 arhitektūras pieminekļi
- 47 pilsētbūvniecības pieminekļi
- 29 industriālie pieminekļi
- **156 vēsturisku notikuma vietas**
- 2769 mākslas pieminekļi (par daļu no kustamiem mākslas priekšmetiem publiska informācija nav pieejama)

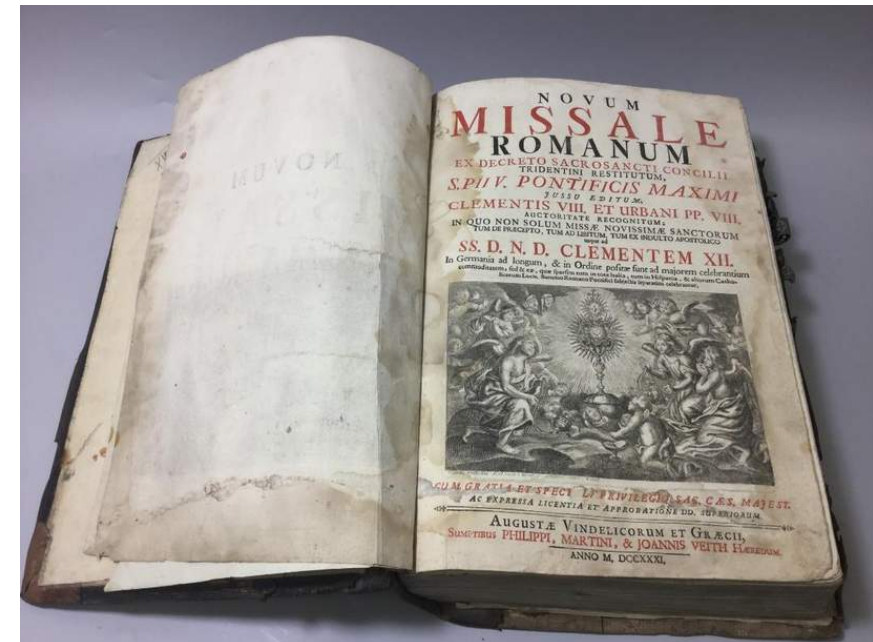

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kopumā kultūras pieminekļu sarakstā šobrīd iekļauti 8998 dažādi kultūras pieminekļi, kas iedalīti sešās tipoloģiskajās grupās:

- 2496 arheoloģiskie pieminekļi
- 3505 arhitektūras pieminekļi
- 47 pilsētbūvniecības pieminekļi
- 29 industriālie pieminekļi
- 156 vēsturisku notikuma vietas
- **2769 mākslas pieminekļi (par daļu no kustamiem mākslas priekšmetiem publiska informācija nav pieejama)**

Kas apdraud arheoloģisko kultūras mantojumu?

- **nepārdomāta saimnieciskā darbība, nerespektējot arheoloģiskos pieminekļus un to aizsardzības specifiku**
- **dabas procesi**
- **nesakopta vide, kas noved pie nevērīgas sabiedrības attieksme**
- **mantraču darbība, kuras rezultātā tiek izpostīti arheoloģiskie pieminekļi un iznīcināta informācija par vēl nezināmām arheoloģiskajām vietām**

Kas apdraud būvēto mantojumu?

- objektam neatbilstoša izmantošana, nepārdomāti labiekārtojumi
- nesaskaņota būvniecība, kuras rezultātā tiek iznīcinātas oriģinālās būves detaļas un tā tiek papildināta ar degradējošiem elementiem
- dabas procesi un laiks (būve stāv tukša un bez funkcijas)
- nesakopta vide, kas noved pie nevērīgas sabiedrības attieksmes
- neatbilstošu būvmateriālu un būvdetaļu pielietojums, neatbilstošas būvnieku/restauratoru prasmes

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Nozari regulējošie normatīvie akti un iesaistītās puses; NKMP

Nozari regulējošie normatīvie akti:

- Starptautiskās konvencijas
- Likums «Par kultūras pieminekļu aizsardzību» (ar labojumiem spēkā kopš 1992.g.)
- Ministru kabineta noteikumi Nr.720 «Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi» (spēkā kopš 2022.g.)
- Dažādi pakārtoti Ministru kabineta noteikumi, kas regulē teritorijas plānošanas, būvniecības, senlietu un mākslas priekšmetu izvešanas, īpaši aizsargājamu kultūrvēsturisko teritoriju (Turaidas muzejrezervāts, Abavas senleja, Rīgas vēsturiskais centrs) u.c. nozares
- Teritorijas plānošanas dokumenti

Nekustamā materiālā kultūras mantojuma pārvaldībā iesaistītās puses

Kultūras ministrija

- izstrādā politikas pamatnostādnes
- nosaka stratēģisko virzību
- koordinē sadarbību ar citām ministrijām, Saeimu un starp dažādām ministrijas pakļautības iestādēm
- ieraksta objektus pieminekļu sarakstā
- apelācijas institūcija

Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde (NKMP)

- veic kultūras mantojuma apzināšanu, uzskaiti, izvērtē atbilstību iekļaušanai kultūras pieminekļu sarakstā
- izvērtē teritorijas plānošanas, būvniecības un saimnieciskās darbības ieceres
- izsniedz izpētes, konservācijas un darbu atļaujas
- veic kontroles un administratīvās sodīšanas funkcijas

Pašvaldības

- izsniedz būvatļaujas un regulē dažāda cita veida saimniecisko darbību procesus
- regulē, izvērtē un kontrolē visa veida darbības, kas saistītas ar vietējās nozīmes kultūras pieminekļiem un pašvaldības teritorijas plānojumos izceltajiem mantojuma objektiem
- piešķir nekustamā īpašuma nodokļa atlaides

Īpašnieks

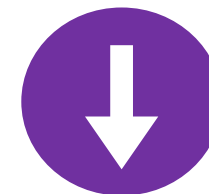
- rūpējas lai viņa īpašumā esošais kultūras piemineklis būtu labi uzturēts un sakārtots, par saviem līdzekļiem veic nepieciešamos remonta un uzturēšanas darbus
- iespēju robežās atver savā īpašumā esošo mantojuma objektu sabiedrībai, padara to pieejamu apmeklētājiem
- ziņo NKMP vai policijai par bojājumiem, noziedzīgu rīcību, to preventīvi novērš

Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

- Kā iestāde pastāv kopš 1988.g.; 36 gadus to vadīja arhitekts Juris Dambis, kopš 2024.g. – mākslas vēsturniece Ināra Bula
- Līdz 2018.g. 14.jūnijam iestādes nosaukums bija «Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija», kopš šī datuma tas mainīts uz «Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde»
- Kultūras ministrijas tiešās pakļautības iestāde, kas īsteno valsts politiku kultūras pieminekļu aizsardzības jomā
- Ieskaitot tehniskās un atbalsta funkcijas nodrošinošos, NKMP pašlaik strādā 87 darbinieki
- Iestādes centrālais ofiss atrodas Vecrīgā, ēku kompleksā Trīs Brāļi; nelieli reģionālie ofisi Cēsīs, Kuldīgā un Rēzeknē

VALSTS KULTŪRAS PIEMINEKĻU
AIZSARDZĪBAS INSPEKCIJA

2018

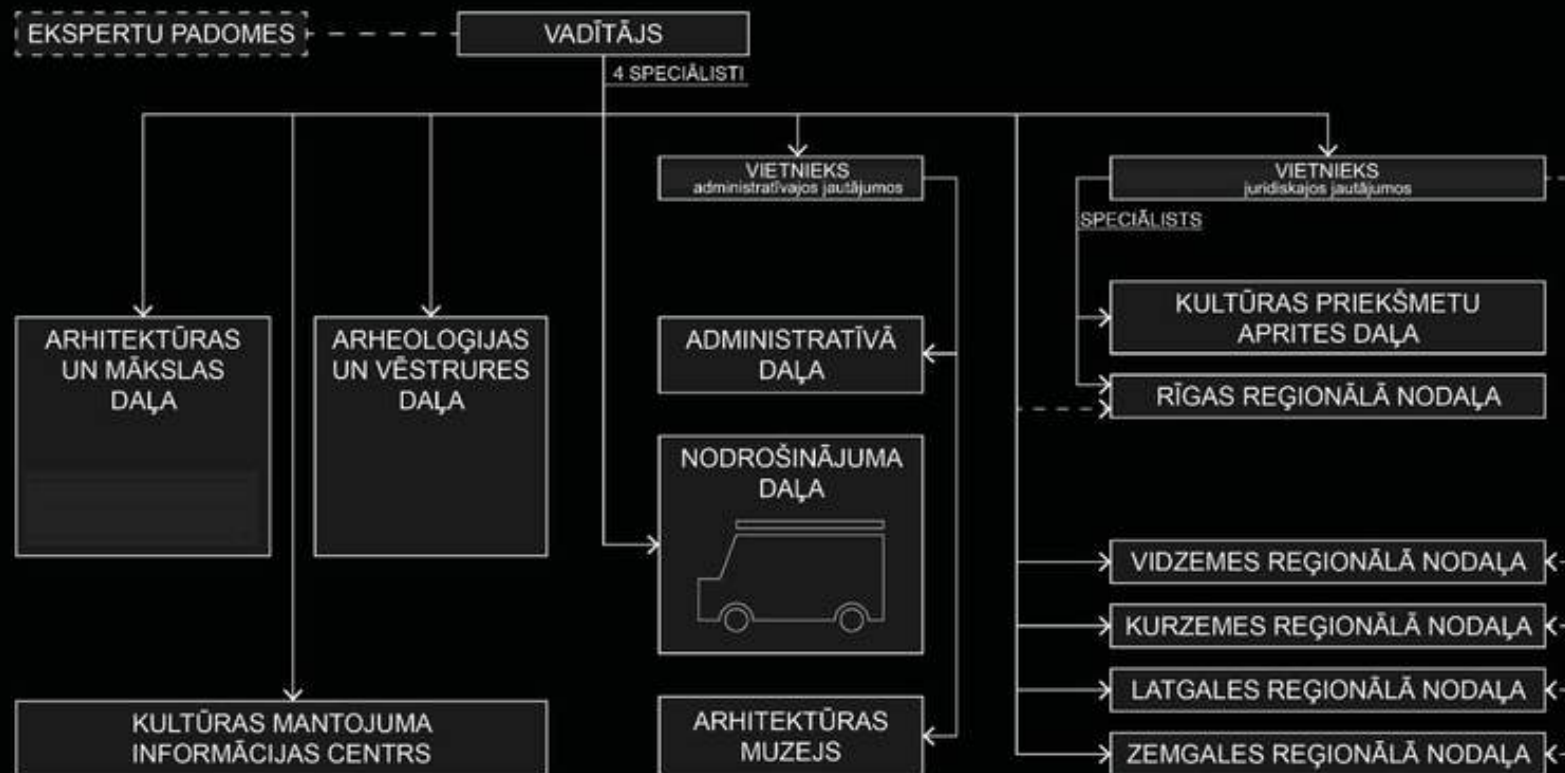

Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

- AMD – 14
- AVD – 6
- KPAD – 7
- KMIC – 15
- Administrācija - 21
- Vidzeme – 5
- Kurzeme – 5
- Latgale – 5
- Zemgale – 5
- Rīga – 7

NACIONĀLĀ KULTŪRAS MANTOJUMA PĀRVALDE

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kultūras pieminekļu saraksts

Kultūras mantojums ≠ kultūras pieminekļi

Viss materiālais kultūras mantojums

Valsts vai pašvaldības līmenī reģistrēts mantojuma objekts

Bez statusa

Ierakstīts valsts kultūras
pieminekļu sarakstā

Pašvaldības atpazīts un
reģistrēts

1. Valsts nozīmes

2. Reģiona nozīmes

3. Vietējas nozīmes

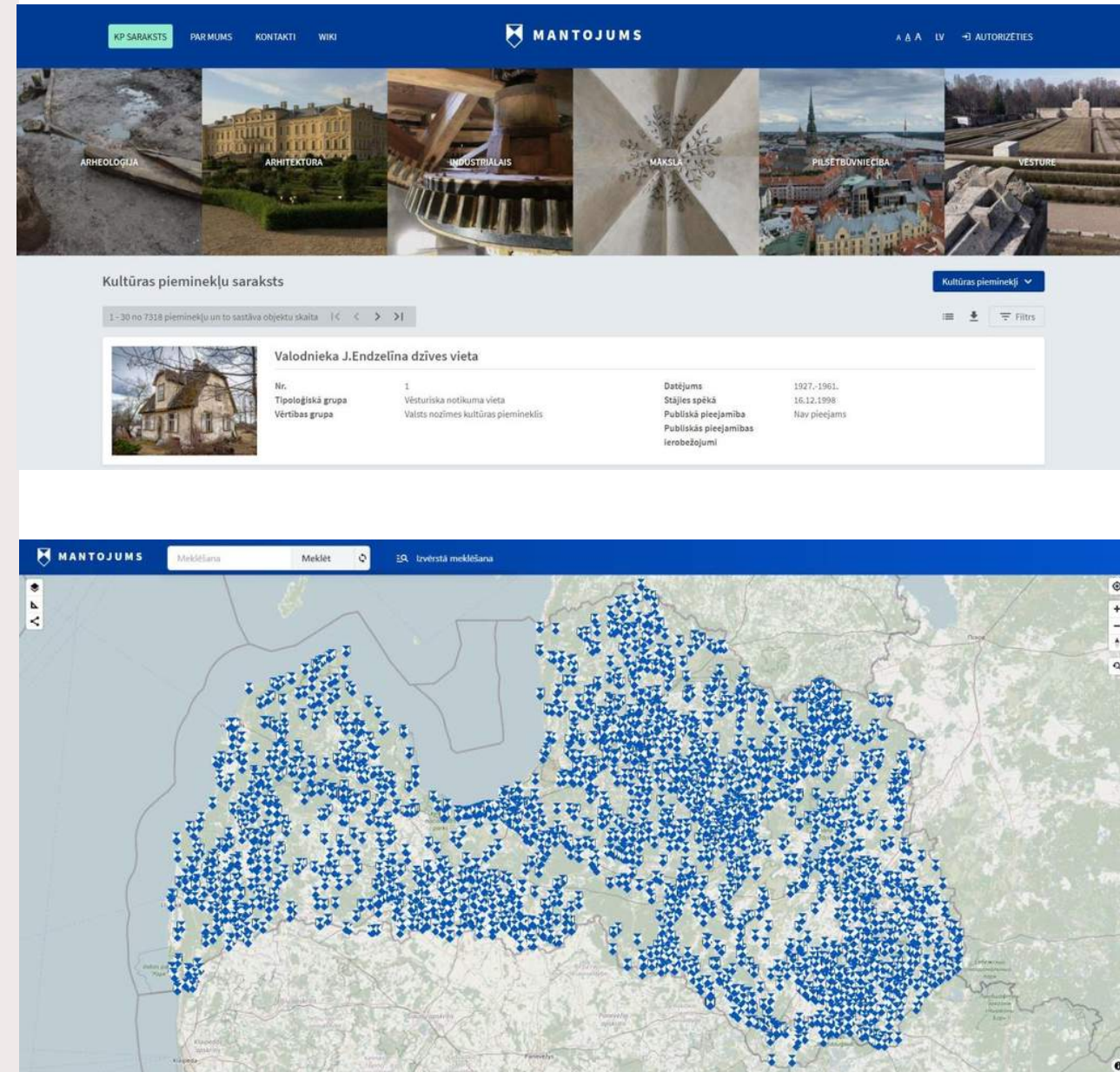
UNESCO

Īpaši
aizsargājami
objekti

Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts

- Dažādi kultūras pieminekļu saraksti pastāv visās valstīs neatkarīgi no tā, vai paralēli eksistē arī «automātiski» juridiskās aizsardzības mehānismi
- Dažādos laikos pastāvējuši ļoti atšķirīgi principi pēc kuriem objekti iekļauti sarakstā un kā šī iekļaušana notikusi.
- Pēdējais «lielais saraksts» ar vairākiem tūkstošiem objektu tika publicēts 1998.g. – ar nepārtrauktiem papildinājumiem un labojumiem tas ir spēkā aizvien.
- Viss pieminekļu saraksts, izņemot kustamos mākslas priekšmetus, pieejams tiešsaistē.

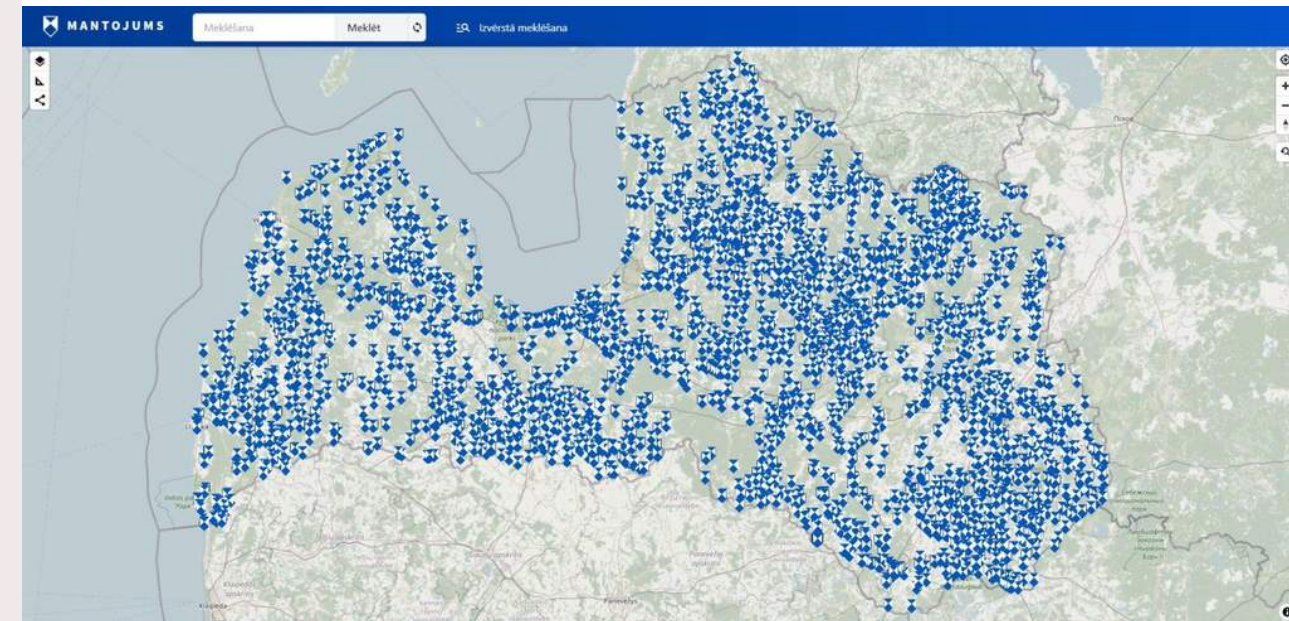
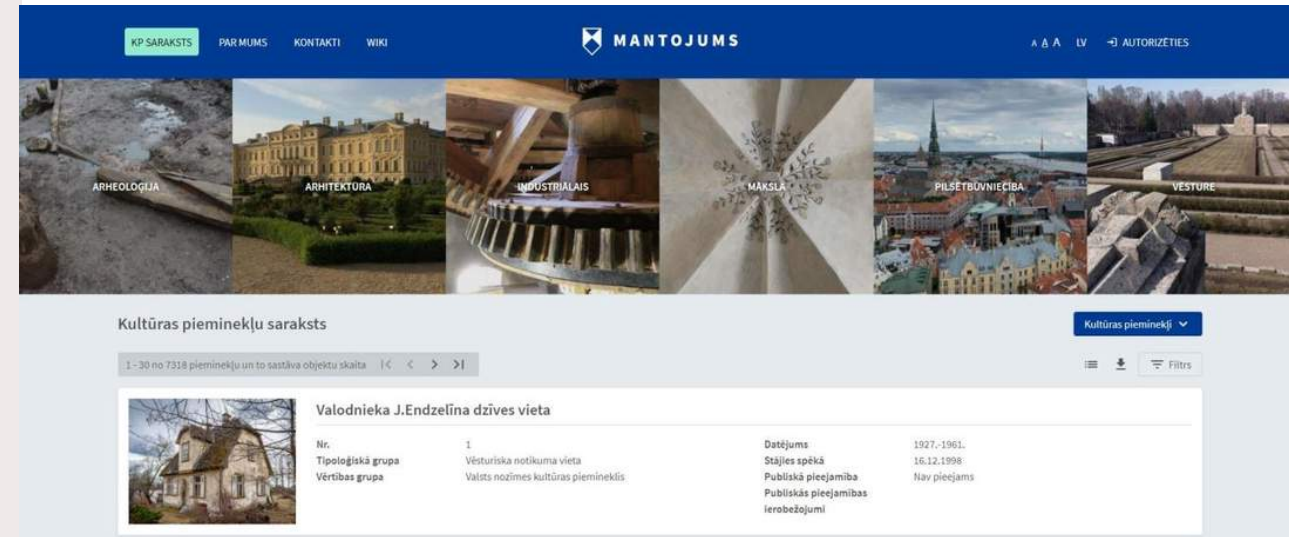

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Pieminekļa sastāvs, teritorija, aizsardzības zona

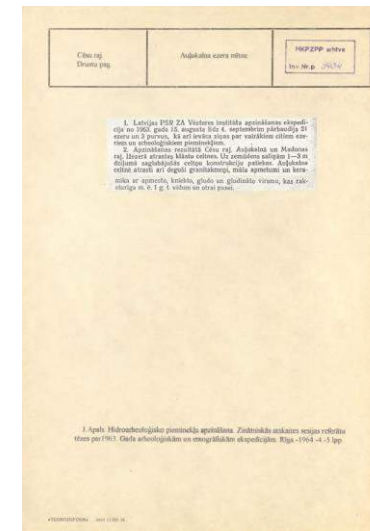
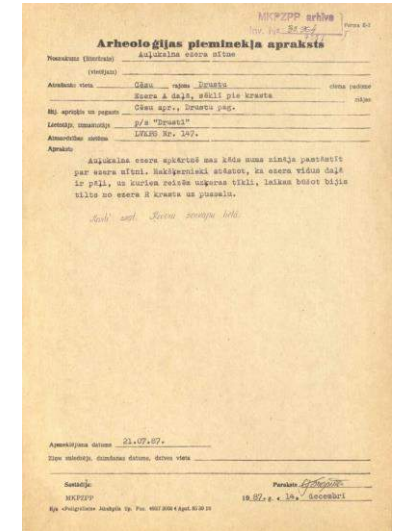
- Pieminekļu saraksts pieejams:
<https://mantojums.lv/cultural-objects>
- Pieminekļu karte pieejama:
<https://karte.mantojums.lv/>
- Viens piemineklis var sastāvēt no vairākām ēkām, teritorijas daļām vai teritorijas un ēkām.
- Pieminekļa statusi nereti teritoriāli un saturiski dublējas. Saturisko dublēšanos bija plānots novērst pieminekļu saraksta pārskatīšanas laikā 2019.-2022.g., taču Kultūras ministrija nebija gatava pieņemt tik fundamentālas izmaiņas.
- Kopš pieminekļu saraksta pārskatīšanas procesa ir būtiski palielinājies publiski pieejamās informācijas apjoms.

NKMP arhivs

- Milzīgs dokumentu kopums (vairāk kā 700 000 arhīva uzskaites vienību) par arheoloģisko, būvēto un mākslas mantojumu.
- Katram piemineklim ir atsevišķa arhīva lieta, kur apkopota visdažādākā informācija par šo objektu no dažādiem laika posmiem, gan oriģināli, gan citās institūcijās glabātu materiālu kopijas.
- Katras tipoloģiskās grupas arhīva struktūra un veidošanās vēsture ir atšķirīga.
- Arhīvā glabā ne tikai vēsturisko dokumentāciju, bet arī, piem., pašlaik notiekošas muižas restaurācijas projektu un pagājušajā gadā veiktu arheoloģisko izrakumu pārskatu.
- Daļēji publiski pieejams arhīvs; daļa arhīva ir digitizēta un pieminekļu lietas pieejamas sazinoties ar KMIC: dokumentacija@mantojums.lv
- Liels apjoms ar 3D datiem, kurus pašlaik grūti izmantot.

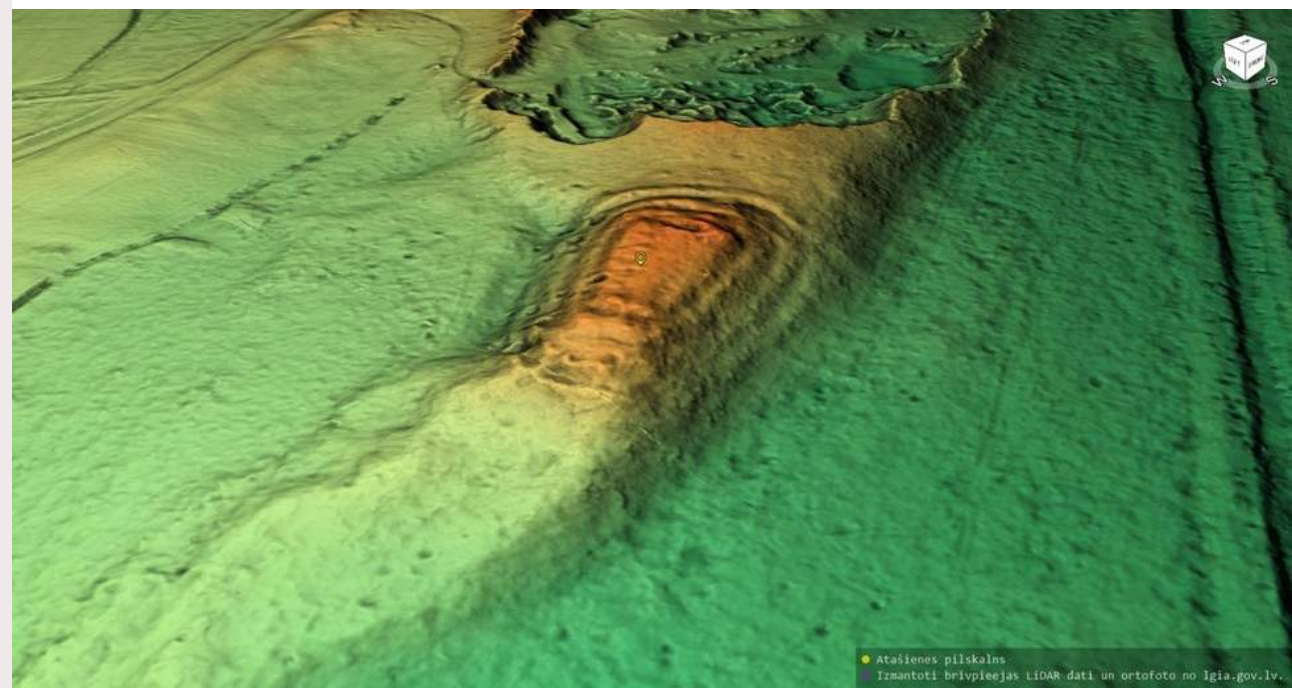

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Praktisku situāciju piemēri

Objekta iekļaušana pieminekļu sarakstā – Atašienes pilskalns (piemērs Nr.1)

- Pilskalns lauku teritorijā, mežā. Objekts ietilpst divās kadastra zemes vienībās, kas pieder pozitīvi noskaņotai fiziskajai personai un pašvaldībai.
- Pilskalns jau atradies valsts aizsardzībā, bet uzskatot ka tas nopostīts, jau padomju periodā izslēgts no pieminekļu sarakstiem. No jauna atklāts un pētīts 2019.g. (gada arheoloģiskais piemineklis).
- Jaunais aizsardzības statuss nepārklājas ar kādu jau aizsardzībā esošu pieminekli.
- Objekta kartiņa: <https://mantojums.lv/cultural-objects/9263?tab=baseData>

Objekta iekļaušana pieminekļu sarakstā – Atašienes pilskalns (piemērs Nr.1)

- Pilskalns lauku teritorijā, mežā. Objekts ietilpst divās kadastra zemes vienībās, kas pieder pozitīvi noskaņotai fiziskajai personai un pašvaldībai.
- Pilskalns jau atradies valsts aizsardzībā, bet uzskatot ka tas nopostīts, jau padomju periodā izslēgts no pieminekļu sarakstiem. No jauna atklāts un pētīts 2019.g. (gada arheoloģiskais piemineklis).
- Jaunais aizsardzības statuss nepārklājas ar kādu jau aizsardzībā esošu pieminekli.
- Objekta kartiņa: <https://mantojums.lv/cultural-objects/9263?tab=baseData>

Birokrātiskais ceļš:

1. Objekta iekļaušanu ierosināt var jebkura fiziska vai juridiska persona (arī NKMP).
2. Priekšlikumu izvērtē attiecīgās jomas speciālisti NKMP, ziņo par to NKMP Pieminekļu uzskaites komisijas sēdē.
3. Komisija konceptuāli noraida vai atbalsta priekšlikumu. Ja to virza tālāk, speciālisti sagatavo detalizētu priekšlikumu, paralēli noskaidro īpašnieka viedokli.
4. Priekšlikumu otrreiz vērtē komisijā, ja to atbalsta, tad speciālisti sagatavo pamatojuma dokumentāciju un tiek lūgts oficiāls īpašnieka viedoklis.
5. NKMP juristi sagatavo, KM juristi pārbauda un kultūras ministrs paraksta rīkojumu par objekta iekļaušanu pieminekļu sarakstā.
6. Rīkojums stājas spēkā, kad ir elektroniski publicēts Latvijas Vēstnesī.

Objekta iekļaušana pieminekļu sarakstā – Kuldīgas vēsturiskā centra nomale ar Ventas senleju (piemērs Nr.2)

- Pilsētbūvniecības objekts ietilpst vairākos simtos dažādu zemes īpašumu ar simtiem īpašnieku ar ļoti atšķirīgiem viedokļiem par statusa piešķiršanu.
- Teritorija tika iekļauta pieminekļu sarakstā jo tā veido funkcionālu bloku ar jau aizsardzībā esošo Kuldīgas pilsētas centra daļu un kā kopums visa teritorija ietilpst nesen UNESCO statusu saņēmušajā Kuldīgas vecpilsētas kompleksā.
- Objekts iekļauts pieminekļu sarakstā kā vietējas nozīmes piemineklis, kas lāvis apiet virkni stingro procesuālo prasību, kas kavētu to iekļaut sarakstā kā reģiona vai valsts nozīmes pieminekli.
- Objekta kartiņa: <https://mantojums.lv/cultural-objects/9296?tab=baseData>

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Būvniecības ieceres saskaņošana – Atašienes pilskalns (piemērs Nr.1)

- Hipotētiska pazemes elektrības kabeļa izbūve gar autoceļa malu pilskalna aizsardzības zonā.
- Pieminēkļa teritorija netiek skarta, izbūve neradīs nekādas izmaiņas ainavā vai netiešu apdraudējumu pieminēklim.
- Izvērtēšanas process ir ātrs un lielāko laika daļu aizņem formālu darbību veikšana.
- Objekta kartiņa: <https://mantojums.lv/cultural-objects/9263?tab=baseData>

Būvniecības ieceres saskaņošana – Atašienes pilskalns (piemērs Nr.1)

- Hipotētiska pazemes elektrības kabeļa izbūve gar autoceļa malu pilskalna aizsardzības zonā.
- Pieminekļa teritorija netiek skarta, izbūve neradīs nekādas izmaiņas ainavā vai netiešu apdraudējumu piemineklim.
- Izvērtēšanas process ir ātrs un lielāko laika daļu aizņem formālu darbību veikšana.
- Objekta kartiņa: <https://mantojums.lv/cultural-objects/9263?tab=baseData>

Birokrātiskais ceļš:

1. Brīdī, kad pašvaldības būvvalde saņem iesniegumu sniegt tehniskos noteikumus būvprojekta izstrādei, tās darbinieks BIS sistēmā veic atzīmi par to, ka cita starpā nepieciešami NKMP tehniskie noteikumi.
2. NKMP reģistrē iesniegumu, maršrutē to pa iekšējo lietvedības sistēmu uz attiecīgo speciālistu daļu, daļas vadītājs to nodod izpildei kādam speciālistam.
3. Speciālists izvērtē ieceri, vajadzības gadījumā lūdz iesniegt papildus materiālus.
4. Ja prasību nav, tas tiek fiksēts BIS sistēmā un process ir noslēdzies.
5. Ja ir prasības, tiek sagatavoti detalizēti tehniskie noteikumi (vēstule), projekts jāizstrādā tos ņemot vērā un caur BIS sistēmu jāsaskaņo ar NKMP. Var būt nepieciešams veikt vēl kādas specifiskas darbības – izņemt darbu atļauju, algot uzraugošo arheologu.
6. Var būt nepieciešams NKMP reģionālās nodaļas atzinums par darbu atbilstību projektam.

Būvniecības ieceres saskaņošana – Kuldīgas vecpilsēta (piemērs Nr.2)

- Elektrības kabeļlīnijas un sadales skapju izbūve Kuldīgas vecpilsētā.
- Plānotie darbi skar vairākus kultūras pieminekļus, tie ietekmēs gan arheoloģisko kultūrslāni, gan bruģēto ielu segumu, gan, potenciāli, ēku fasādes.
- Plānoto darbību jāizvērtē gan arheoloģijas, gan arhitektūras speciālistiem. Var izvērsties garas diskusijas ar projektētājiem un pasūtītājiem par risinājumiem, prasību samērīgumu.
- Ieceres saskaņošanā un uzraudzībā iesaistīts liels administratīvais resurss.
- Objekta kartiņa: <https://mantojums.lv/cultural-objects/9296?tab=baseData>

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Arheoloģiskās izpētes darbu atļauja – Puncuļovas pilskalns (piemērs Nr.1)

- Arheoloģiskā izpēte paredzēta zinātniska projekta ietvaros ar mežu apaugušā pilskalnā lauku teritorijā.
- Īpašnieks ir pozitīvi noskaņots un ieinteresēts.
- Darbus vadīs pieredzējis arheologs, kurš jau daudzkārt izņēmis arheoloģiskās izpētes darbu atļaujas.
- Darbi būs neliela apjoma un pētniekam ir nodrošināts projekta finansējums atradumu apstrādei un izrakumu pārskata sagatavošanai.

Arheoloģiskās izpētes darbu atļauja – Puncuļovas pilskalns (piemērs Nr.1)

- Arheoloģiskā izpēte paredzēta zinātniska projekta ietvaros ar mežu apaugušā pilskalnā lauku teritorijā.
- Īpašnieks ir pozitīvi noskaņots un ieinteresēts.
- Darbus vadīs pieredzējis arheologs, kurš jau daudzkārt izņēmis arheoloģiskās izpētes darbu atļaujas.
- Darbi būs neliela apjoma un pētniekam ir nodrošināts zinātniskā projekta finansējums atradumu apstrādei un izrakumu pārskata sagatavošanai.

Birokrātiskais ceļš:

1. Arheologs sagatavo izpētes darbu programmu, to paraksta zemes īpašnieks.
2. Arheologs NKMP nosūta iesniegumu par atļaujas izsniegšanu ar tam pievienotu īpašnieka saskaņoto izpētes darbu programmu.
3. NKMP speciālisti izvērtē iesniegumu, sagatavo izpētes darbu atļauju.
4. Trīs mēnešu laikā pēc darbu noslēguma arheologs NKMP un īpašniekam iesniedz īso atskaiti par darbu galvenajiem rezultātiem.
5. Divu gadu laikā pēc izpētes noslēguma NKMP jāiesniedz pilns izrakumu pārskats – ja tas netiek izdarīts, jaunas izpētes darbu atļaujas konkrētais pētnieks līdz trūkstošo pārskatu iesniegšanai nevar izņemt.

Arheoloģiskās izpētes darbu atļauja – Kuldīgas vecpilsēta (piemērs Nr.2)

- Arheoloģiskā izpēte paredzēta kā uzraudzības darbi elektrokabeļu būvniecības laikā, ko plānots veikt decembrī un janvārī, neskatoties uz laikapstākļiem.
- Būvniekiem kā uzraugošo speciālistu izdevies piesaistīt jaunu arheologu, kuram gan ir nepieciešamā pieredze, bet kurš nekad iepriekš nav izņēmis arheoloģiskās izpētes atļauju vai vadījis izrakumus.
- Darbu laikā rodas nepieciešamība mainīt kabeļlīnijas trases novietojumu, projekts jāmaina un jāpārskatī.
- Celtnieki daļu darbu veic nepaziņojot arheologam.

Birokrātiskais ceļš:

1. Arheologs NKMP nosūta iesniegumu par atļaujas izsniegšanu ar tam pievienotu līgumu ar būvnieku, savu izglītību un pieredzi apliecinošiem dokumentiem; kāds pieredzējis arheologs ir gatavs būt jaunā speciālista uzraugs darbu gaitā un izņemt atļauju kopā ar viņu.
2. NKMP speciālisti izvērtē iesniegumu, sagatavo izpētes darbu atļauju, tomēr pastāv bažas vai jaunais speciālists ar šo smago objektu tiks galā.
3. NKMP inspektori konstatē, ka arheologs neatrodas būvobjektā rakšanas darbu laikā. Tiek ierosināta administratīvā lieta pret būvnieku, kā liecinieks tajā iesaistīts arī arheologs. Līgums ar viņu tiek laužts, būvlaukumā viņš vairs netiek ielaists.
4. Jaunais arheologs nevar sagatavot izrakumu pārskatu un NKMP nav tiesīga viņu uzraugošajam pieredzējušajam arheologam izdot jaunas izrakumu atļaujas.

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kompleksi, plašu apmēru būvprojekti prasa īpašu iedziļināšanos, plašas zināšanas un izpratni gan par mantojuma vērtībām, gan būvniecības procesu. Šādu projektu izvērtēšana un kultūras mantojuma vērtību aizsardzības nodrošināšana ir ļoti ilgstošs process, kurā arī no valsts pārvaldes puses tiek iesaistīts liels speciālistu resurss.

Nākotnes izaicinājumi

- Kultūras mantojuma pārvaldības nozarei kļūstot aizvien regulētākai un birokratizētākai, bet ekonomiskajam spiedienam aizvien vairāk pieaugot, sabiedrībā rodas pamatota vēlme par aizvien lielākas mantojuma daļas aizsardzību tai piešķirot kultūras pieminekļu statusu, tomēr sistēmas resursi ir ļoti ierobežoti. No tās tiek sagaidīts, ka tā ne tikai nezaudēs kvalitāti un apkalpos aizvien pieaugošās birokrātiskās prasības, bet arī paplašinās savu darbību. No otras puses, uzņēmēju un būvnieku intereses aizstāvošie politikas spēlētāji vēlas mazāk kontroles, birokrātijas mazināšanu un lielāku rīcības brīvību kultūras pieminekļos un to aizsardzības zonās.

Nākotnes izaicinājumi

- Aizvien biežāk izskan aicinājumi piešķirt kultūras pieminekļu statusu senām kapsētām, dabas mantojuma vietām vai izteikti lokāli nozīmīgiem objektiem. Sistēma cenšas rast risinājumus pastāvošā regulējuma ietvaros, tomēr daudz mērķtiecīgāk būtu mainīt pašu jomas regulējumu atbilstot uz sabiedrības nepieciešamībām.

Nākotnes izaicinājumi

- Ministru kabineta noteikumu sniegtais instrumentārijs nav efektīvs kultūrvēsturiskās ainavas aizsardzības nodrošināšanai (un pašlaik tiek vājināts vēl vairāk grozot saskaņošanas kārtību pieminekļu aizsardzības zonās). Pastāv liela plaisa starp dabas un kultūras mantojuma jomām.

Nākotnes izaicinājumi

- Ierobežotie resursi izvirzījuši priekšplānā būvniecības ieceru izvērtēšanas darbu, kas līcis atlikt malā mantojuma vērtību apzināšanu un izpēti. Tomēr tieši tas ir pamats jebkāдай aizsardzības sistēmai un galvenais profesionālā gandarījuma avots sistēmā strādājošajiem nozares speciālistiem.

Nākotnes izaicinājumi

- Nekonkurētspējīgais atalgojums kombinācijā ar lielo darba apjomu un atbildību apdraud spēcīgu speciālistu un personību piesaisti un noturēšanu. Tas īpaši izpaužas arhitektūras jomā, kurā NKMP arvien vairāk jāpaļaujas uz mākslas vēsturniekiem un restauratoriem un aizvien mazāk uz arhitektiem, jo par tik mazu atalgojumu piesaistīt arhitektus vai būvinženierus, kas ir augsti profesionāli un orientējas vēsturiskajās būvēs, ir ļoti grūti.

Nākotnes izaicinājumi

- Būtisks pārbaudījums mantojuma sistēmai Latvijā ir jauna vadītāja stāšanās ilggadējā NKMP vadītāja J.Dambja vietā, jo sistēma ir pieradusi strādāt un domāt tikai vienā veidā. Sistēmas nākotne ir grūti paredzama un trausla, jo tai nav nekādas iepriekšējas pieredzes, kas šādos pārmaiņu laikos saglabājams, kas pieņemams kā mainīgs, kam jāpretojas.

Paldies par uzmanību!

E-pasts saziņai: janis.meinerts@lka.edu.lv